

Потпуковник МИЛАН ЈЕЛАЧА

ПРОБЛЕМ УПОТРЕБЕ АРТИЉЕРИЈЕ У ОДБРАНИ

(када нападач располаже великом надмоћношћу)

Нападач, који располаже великом надмоћношћу, а уз то изврши солидну припрему напада и открије већи део браниоачеве артиљерије, у могућности је не само да у току артиљериске припреме неутралише (са мањим или већим успехом) све батерије које је открио, већ и да уништи знатан број тих батерија. Природно је да браниоачева артиљерија, ако буде овако ослабљена још у току артиљериске припреме, неће моћи да спречи нападачев јуриш нити да ефикасно подржи своју пешадију у даљем току борбе. Из овога се може закључити да је један од основних услова за успех браниоачеве артиљерије тај да се сачува да је непријатељ пре почетка напада не открије.

Искуство Другог светског рата је показало да је нападач у већини случајева успевао да у току дужег припремног периода открије већи део браниоачеве артиљерије и поред разних мера које је она предузимала против тога; значи, нападачево извиђање однело је победу над маскирањем браниоачеве артиљерије. Последица тога је била да је нападач, кад је располагао великом надмоћношћу, редовно, још у току артиљериске припреме, наносио браниоачевој артиљерији такве губитке да она није више могла осетно утицати на ток борбе.

Пре него што се покуша да се нађе пут за решење проблема како да се спречи откривање браниоачеве артиљерије, потребно је анализирати узроке због којих се у току Другог светског рата није у томе увек успевало, па из тога извући поуке за будућност. Притом се мора имати у виду да ће развој и усавршавање радиолокације још више отежати ситуацију браниоачеве артиљерије у будућности. Међутим, анализа могућности радарског извиђања и његовог утицаја на тактику артиљерије претставља посебно питање које се — с обзиром на карактер и обимност — не може размотрити у овом чланку, јер захтева засебну студију.

У циљу заштите од непријатељског извиђања, артиљерија је у Другом светском рату у одбрани примењивала ове мере: маскирање основних ватрених положаја и осматрачница, израду лажних положаја и осматрачница, заваравачке јединице (досадашњи назив — лутајуће јединице), дежурне јединице и промену ватрених положаја и осматрачница.

Маскирање од угледа са земље и из ваздуха дало је најбоље резултате онда када су се могли користити природни заклони (шумарци, жбуње, групе дрвећа, итд.) и кад је вештачко маскирање било потпуно прилагођено околном земљишту. Невешто маскирање откривало се брзо, а маскирање само против вертикалног осматрања из ваздуха није било довољно, јер је нападачева авијација, при ниском лету и косом осматрању, по блеску и диму откривала оне батерије код којих простор испред и изнад уста цеви није био маскиран. Међутим, ни најсавршеније маскирање од угледа са земље и из ваздуха није могло заштитити батерије од нападачевог звуковног и радарског извиђања. Помоћу тога извиђања нападач је могао да открије са довољном тачношћу места батерија иако их није видео, а нарочито при слабом интензитету ватре. Због звуковног и радарског извиђања артиљерија је морала, поред наведеног маскирања, да примени и друге мере да је непријатељ не би открио до почетка напада.

Што се тиче лажних ватрених положаја и осматрачница, они су дали резултате само кад се по спољашњем изгледу нису разликовали од стварних и кад су били повремено „оживљавани“, тј. кад се са њих дејствовало било имитационим средствима, било стварним гађањем артиљериских јединица. Па и поред тога, непријатељ је често успевао да их „дешифрује“, тј. открио је да су лажни по томе, што се приликом анализе неколико узастопних аерофотоснимака истих положаја, снимљених у размаку од неколико дана, нису показивале оне ситне промене у изгледу земљишта, које су карактеристичне за стварни положај на коме се живи и креће (стазице, угажена места итд.). Често их је откривао и по томе што нису били марљиво одржавани, већ су се током времена деформисали.

Са лажним положајима била је у уској вези и примена зававајућих јединица. Те јединице гађале су повремено, по утврђеном плану, мењајући места у рејону у коме, иначе, није било артиљерије. На тај начин оне су код непријатеља стварале утисак као да се ради о стварним јединицама у том рејону. Како су те јединице вршиле изолована гађања, нападач их је лако откривао звучним или радарским извиђањем, али није могао одмах да утврди да су лажне. Тек студијом података, прикупљених помоћу разних видова извиђања, а нарочито студијом аерофотоснимака, могао је доћи до закључка о каквим се јединицама ради. Притом се често дешавало да је нападач открио да су то само зававајуће јединице по томе, што место са кога су гађале није давало изглед стварног положаја и што се са тог места није често гађало.

Да би браниочева артиљерија могла да изврши свој задатак у времену до почетка напада, а да се притом бар већи део артиљерије не открије, уведене су дежурне јединице. Оне су дејствовале са привремених ватрених положаја, које су повремено мењале. Оне су биле различите јачине, просечно једна шестина до једна трећина целокупне артиљерије (на пример: ПАГ састава два дивизиона имао је једну до две батерије као дежурне јединице). Поред задатака који су

се за сваки дан унапред планирали, дежурне јединице су извршавале и задатке које је наметала ситуација (спречавање непријатељског насилног извиђања, одбијање локалних напада, итд.). Међутим, ако су остале дуже времена на истим положајима (а то је у пракси био чест случај), непријатељ их је релативно лако откривао. Због тога су често трпеле веће губитке још пре почетка напада, а у току артиљериске припреме редовно су биле изложене неутралисању или уништењу.

Искуство из Другог светског рата је показало да је, и поред свих наведених мера, нападач ипак успевао да открије већи део браниоаче артиљерије, па чак и оне батерије које у току дужег припремног периода нису ни метак испалиле са својих ватрених положаја. Због чега је до тога дошло? Само дуже бављење артиљериских јединица на истим ватреним положајима, па иако се са њих није гађало, неминовно доводи до ситних промена у изгледу земљишта, које се сталним праћењем аерофотоснимака могу уочити. На основу тих промена и других података, који су прикупљени осталим видовима извиђања, може се закључити да се на тим местима налазе артиљериске јединице. Значи, да би се ова опасност избегла, не остаје ништа друго, него да сва артиљерија повремено мења своје ватрене положаје, па и онда кад са њих није дејствовала, а нарочито је потребно да то изврши уочи општег непријатељског напада. На тај начин се сви резултати непријатељског извиђања, такорећи, свде на нулу и тада браниоачева артиљерија може учествовати пуним капацитетом у одбијању напада. Иако ова мера пружа највеће користи браниоачевој артиљерији, она у току рата није била много примењивана. Основни узрок томе било је погрешно схватање да су оне батерије, које непријатељ није у току свог припремног периода гађао, као и оне које саме нису гађале, остале неоткривене и да, према томе, нема потребе за променом ватрених положаја; сем тога, сматрало се да ће се лакше издржати непријатељска ватра на основном ватреном положају, који је редовно био најбоље утврђен (али откривен од стране непријатеља), него на резервном који је често био слабије утврђен (али непознат непријатељу). Из ратне праксе је познато да је баш инертност браниоачевој артиљерије, тј. њено дуго бављење на истим ватреним положајима највише омогућило нападачу да је открије.

Из свега досад наведеног за дејство браниоачевој артиљерије у периоду до почетка напада могу се извући ове поуке:

а) Маскирање од угледа из ваздуха треба изводити веома вешто и свестрано, тј. не само против вертикалног, него и против косог осматрања са малих висина.

б) Лажни ватрени положаји и осматрачнице су корисни само онда кад се не разликују од стварних и кад се стално одржавају у таквом стању и оживљавају.

в) Примена заваревајућих јединица мора бити повезана са рејонима где се организују лажни положаји, тј. заваревајуће јединице

својим повременим дејством са лажних положаја оживљују те положаје и стварају код непријатеља утисак да су стварни.

г) За извршење задатака до почетка општег напада начелно се ангажују дежурне, а само у нарочитим случајевима и остале артиљериске јединице; притом би требало избегавати изолована гађања појединих батерија кад год то тактичка ситуација дозвољава, а дежурне јединице треба да се што мање задржавају на истим положајима.

д) Најефикаснија мера за парирање непријатељског извиђања је повремена промена ватрених положаја целокупне артиљерије, и то нарочито уочи непријатељског напада (кад се може сазнати или проценити). Да би се таква промена могла извршити брзо и без поврећаја у планираном систему ватре, неопходно је да свака артиљериска јединица, поред основног ватреног положаја, има припремљене још и резервне (од којих бар један треба да буде фортификациски уређен као и основни), као и припремљене елементе за гађање са тих положаја. Сав посао око промене положаја и осматрачница треба да буде раније проучен и организован. Природно је да ће сви ти припремни послови захтевати од артиљериских старешина и војника појачане напоре, али ће промена положаја омогућити артиљерији да ефикасније учествује у одбрани и изврши свој задатак, тј. биће више зноја, али мање крви и што је најважније — пешадија ће имати снажну подршку своје артиљерије.

Друго основно питање ове теме је проблем употребе браниоачеве артиљерије у току извођења одбране. Када нападач располаже великом надмоћношћу, браниоачева артиљерија може успети само ако, уз широко коришћење маневра ватром и оруђима, својом сасређеном ватром сломи онај део нападачевог борбеног поретка који је најопаснији, а то су пешадија и тенкови на тежишту борбе. Сви остали делови нападачевог борбеног поретка, у првом реду артиљерије, у таквим условима имају другостепену важност и, начелно, треба да се туку у оној мери која је неопходна и у оним моментима када то омогући ситуација на тежишту борбе. Уништење нападачеве пешадије и тенкова може се најцелисходније постићи на тај начин што ће пратећа и противтенковска артиљерија тући тенкове, а групна артиљерија (артиљерија која дејствује са заклоњених ватрених положаја) и минобацачи — пешадију. Дејство групе артиљерије посредним гађањем против тенкова (КВ, а нарочито ПЗВ) захтева врло велики утрошак муниције и није довољно ефикасно против тенкова (с обзиром на оклоп савремених тенкова), тако да је целисходније ватром групне артиљерије тући пешадију која прати тенкове или је на тенковима (тенковски десант) и тако одвојити тенкове од пешадије. Противтенковска одбрана неће бити тиме ослабљена, јер је она данас знатно јача него што је била у Другом светском рату, и то благодарећи у првом реду усавршавању ПТ наоружања, а нарочито усавршавању РБ и повећању њиховог броја. Сасређена масовна ватра артиљерије у току извођења одбране има и ту предност што отежава неприја-

тељско звуковно и радарско извиђање, а тиме и могућност да непријатељ на овај начин открије положаје артиљерских јединица. Међутим, треба водити рачуна да у тим моментима нападачева авијација може открити браниочеву артиљерију релативно лакше него остали видови извиђања, и да је због тога потребно да браниочева артиљерија обрати нарочиту пажњу на маскирање од угледа из ваздуха.

Посебно питање у динамици одбране претставља дејство браниочеве артиљерије у току нападачеве артиљериске припреме. Овде ће карактер дејства браниочеве артиљерије зависити у првом реду од тога да ли је нападачева пешадија већ на јуришном положају, или ће тек у току артиљериске припреме вршити покрет са полазног на јуришни положај.

Ако је нападачева пешадија од раније на утврђеном јуришном положају, она ће се у току артиљериске припреме налазити у заклоњенима и склоништима, тако да јој ватра браниочеве артиљерије не може да нанесе веће губитке. Напротив, својом ватром браниочева артиљерија би се само открила и изложила непријатељском контрабатирању, па би непријатељ могао да је већим делом неутралише и тако онеспособи за даље учешће у борби. Према томе, браниочева артиљерија у таквом случају, начелно, не треба да отвара ватру по пешадији све дотле док ова не крене на јуриш, како би, на тај начин, могла да најефикасније учествује у одбијању јуриша. У извесним ситуацијама (првенствено онда кад је јуришни положај слабије утврђен) целисходно је да се једним делом артиљерије и минобацача изврши ватрени налет по непријатељској пешадији пре њеног преласка на јуриш.

Ако нападачева пешадија у току артиљериске припреме врши покрет са полазног на јуришни положај, браниочева артиљерија има повољне могућности да јој својом ватром нанесе осетне губитке (јер је пешадија ван заклона) и да јој тиме спречи избијање на јуришни положај. При томе браниочева артиљерија треба да дејствује у почетку мањим делом (дежурне јединице) и да постепено, према мери приближавања и уочавања непријатељске пешадије, појачава ватру. Кад непријатељска пешадија избија у зону главне запречне ватре, највећи део браниочеве артиљерије (начелно сва дивизиска артиљерија, а према ситуацији и КАГ, односно ААГ) отвара јаку ватру са циљем да јој спречи излазак на јуришни положај, а ако она у томе успе, онда целокупна браниочева артиљерија отвара најјачу ватру са циљем да јој спречи полазак на јуриш.

Овде се може поставити питање: да ли је целисходно да и ААГ учествује у спречавању изласка нападачеве пешадије на јуришни положај (кад је она ушла у зону главне запречне ватре), као и у спречавању њеног поласка на јуриш? Ако се узме у обзир да се то редовно дешава у завршном делу нападачеве артиљериске припреме, у моменту када нападачева артиљерија врши последњи, најјачи ватрени налет по главном положају браниоца, кад су и нападачеви тенкови кренули са свог полазног положаја, онда излази да би за

дејство ААГ дошли у обзир ови циљеви: артиљерија, тенкови, пешадија. Контрабатирање у тим моментима најчешће није битно, јер нападачева артиљерија тада не врши рушење објеката на браниоачевом положају, а кад се узме у обзир да са нападачеве стране дејствује на стотине батерија, свакако ни неутралисање неколико батерија не би променило ситуацију у корист браниоца. Као што је већ изнето, примена ПЗВ против тенкова је нецелисходна и нерентабилна. Према томе, као најважнији циљ остаје пешадија (како она која избија на јуришни положај, тако и она која прати тенкове), па и ААГ својим дејством може знатно ојачати ватру остале артиљерије и помоћи јој у спречавању изласка нападачеве пешадије на јуришни положај. Ово разматрање важи, углавном, и за КАГ, у случају кад на дотичном фронту не дејствује ААГ.

Као следеће основно питање које треба да реши браниочева артиљерија у току нападачеве артиљериске припреме, било би: како ослабити ефекат артиљериске припреме. Ово би се најуспешније решило кад би се за контрабатирање могао ангажовати већи део браниоачеве артиљерије. Међутим, то не долази у обзир, јер ако би се тај део открио својом ватром пре поласка нападачеве пешадије на јуриш (односно пре њеног избијања у зону главне запречне ватре, кад она у току артиљериске припреме врши покрет), он не би могао ефикасно да учествује у одбијању јуриша. Према томе, за контрабатирање ће моћи да се ангажује само ААГ (у извесним ситуацијама и КАГ, и то само у појединим моментима). С обзиром на велики број нападачевих батерија ААГ ће моћи да неутралише врло ограничен проценат тих батерија, па треба тежити да се првенствено неутралишу оне које су најопасније за браниоца, а то су батерије за рушење и уништавање најважнијих објеката одбране (бункера, ватрених тачака, осматрачница). Притом је основна тешкоћа за ААГ да утврди које од многобројних нападачевих батерија врше рушење. Уколико се извићањем не буду могле пронаћи баш те рушеће батерије, најцелисходније је да ААГ првенствено неутралише оне батерије већих калибара, које буду откривене, јер се рушење редовно врши већим калибрима. Што се тиче дејства ААГ против пешадије кад она избије у зону главне запречне ватре (тј. кад није од раније на јуришном положају), треба, као што је већ изнето, рачунати с тим да је у том моменту целисходније да и ААГ дејствује против пешадије, него да продужи контрабатирање.

Поред нападачевих батерија које врше рушења, најопаснија су за браниоца нападачева оруђа за непосредно гађање, јер и она врше исто такве задатке, само у границама свог ефикасног домета. Неутралисање тих оруђа врши се ватром стрелачког наоружања, минобацача и дежурних батерија дивизиске артиљерије као и ватром појединих фланкирних оруђа. Ако та ватра не би била довољна (у случају кад су положаји појединих оруђа за непосредно гађање јаче утврђени), биће потребно да се ангажују и дежурне батерије из КАГ или поједине батерије из ДАГ, па ако се ни њиховом ватром не би

могао постићи ефекат, у томе случају је најцелисходније да се та оруђа заслепе димним минама. Треба имати у виду да је дејство нападачевих оруђа за непосредно гађање врло опасно за браниоца, јер руши и уништава најважније објекте одбране на предњем крају, и да због тога браниочева артиљерија мора по сваку цену неутралисати та оруђа.

И, као последњи задатак браниоцеве артиљерије у току артиљериске припреме јесте да спречи рашчишћавање препрека пред предњим крајем у случају кад се не може спречити ватром стрелачког наоружања; за тај задатак редовно ће бити довољна ватра минобацача (дежурних, а према потреби и осталих).

*

Да би браниочева артиљерија могла најефикасније учествовати у одбијању напада, потребно је, поред осталих услова, да је нападач не открије до почетка напада или бар да не открије њен већи део. Најцелисходнија употреба браниоцеве артиљерије у току одбране огледа се у широкој примени маневра ватром и оруђима, која омогућава артиљерији да сасређеном ватром сломи пешадију и тенкове на тежишту борбе. У току нападачеве артиљериске припреме браниочева артиљерија ће бити најцелисходније употребљена ако се њен мањи део ангажује за неутралисање нападачевих оруђа за непосредно гађање и батерија које врше рушења (а према потреби и за спречавање рашчишћавања препрека). У том случају њен већи део не отвара ватру док нападачева пешадија не пође на јуриш, односно док не уђе у зону главне запречне ватре (у случају кад врши покрет у току артиљериске припреме). На тај начин, у одбијању јуриша моћи ће да учествује сва артиљерија.

Богатите своја тактичка и оперативна знања искуством из
Народноослободилачког рата!

ПРОУЧИТЕ књигу

„ОСЛОБОДИЛАЧКИ ПОХОД НА ТРСТ“

од групе официра под руководством генерал-потпуковника
Павла Јакшића у редакцији генерал-мајора Петра Томца.

Полуплатно 240.— дин.

Броширано 220.— дин.